

ОБРАЗ КОРСУНЯ В ТВОРЧОСТІ АННИ САВРАНСЬКОЇ

Іван Немченко

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри української і слов'янської

філології та журналістики,

Херсонський державний університет

E-mail: nemchenko1958@ukr.net

Життєва і творча доля української письменниці й журналістки, перекладачки й публіцистки, освітянки й краєзнавиці, педагогині й композиторки Анни-Ванди Гнатівни Савранської (Ковтунович) тісно пов'язана з Корсунем-Шевченківським Черкаської області. Тут вона нині очолює літературно-мистецький клуб «Барви», активно публікує свої оригінальні й перекладні поезії. Про творчість корсунської письменниці йдеться в статтях М. Волкова, Л. Бистрової-Дробот, О. Марчик, В. Метелиці, І. Павлюка, В. Поліщука, О. Шеренгової, Н. Щербини та інших авторів, які звертають увагу на різні іпостасі творчого обдаровання мисткині. Об'єктом нашого дослідження є специфіка художнього відтворення образу рідного міста у збірці Анни Савранської «У Корсуні над Россю» (2021), що увібрала її поетичний, драматичний та пісенний доробок.

Письменниця закохана в стародавнє й водночас сучасне місто, яке невдовзі буде святкувати своє тисячоліття. Анна Савранська в ряді творів звертається до історичного ракурсу, поетизує постать засновника старовинної Корсунської фортеці – давньоукраїнського князя Ярослава Мудрого, який заклав цей форпост Київської Русі далекого 1032 року. Просто й водночас патетично звучать такі рядки на честь пращурів, оберегів рідного краю: «У часи прадавні Мудрий Ярослав / На Росі-кордоні Корсунь збудував [...] / Слава і хоробрість з тих далеких пір / У серцях гарячих не вмира, повір!» [1, с.83].

Бажання возвеличити образ рідного міста виникло в мисткині ще в 80-х роках ХХ століття, коли разом зі своїми студійцями-школярами вона почала «вивчати матеріали з історії рідного міста: зустрічалися з краєзнавцями, істориками, читали літописи, записували легенди» [1, с.230]. З захопленням вона розповідає в «Передмові про щасливий досвід» про виникнення задуму написати драматичний твір про стародавній Корсунь у ході отакої спільної з учнями дослідницької діяльності: «Цій роботі не може бути кінця, а створена п'єса відображає лише деякі історичні факти, припущення та легенди. Надихалися всі разом, фантазували, декламували, танцювали, малювали, вчилися римувати і навіть шукали скарби... Керівник літстудії, автор тексту і постановник Анна Савранська, 1982 рік» [1, с.230]. І далі, між іншим, зауважено: «А я, власне, відтоді віршую про Корсунь» [1, с.230]. Отже, вже сорок років письменниця невтомно випишує і варіює художній образ славного міста. Адже це «Корсунь – місто Русі на киплячій Росі, / Менший Києва брат величавий» («Гортаючи століття»)[1, с.92].

Дія згаданої п'єси, що має назву «Давня пісня» і вирішена в жанрі фентезі, відбувається в Корсуні: юні герої з ХІ та їх перевесники з ХХ століття, що через портал у підземеллі потрапляють у княжі часи, беруть участь у історичних подіях на тлі нападу на Надросся загону печенігів, займаються пошуком «тих тонких, майже неіснуючих паростків пам'яті, що повинні поєднувати покоління людей» [1, с.232]. Своєрідним символом Корсуня старовинного й Корсуня модерного в їхній нерозривній позачасовій єдності виступає в творі образ героїні Вісти з далекого ХІ століття, яка водночас є й сучасною дівчиною Інною.

Персоніфікований образ старовинного Корсуня, що прийшов із минушини в наше сьогодення, репрезентовано у цілому гроні поезій Анни Савранської: «Тут, у скелях, б'ється твоє серце, / Корсуню, прадавній як граніт» («У Корсуні») [1, с.9]; «Невже не диво – місто, що жадане й миле?! / Юрба століть йому виспівує осанну!» [1, с.42]; «О місто славетне і мужне, як

визяць, / Ти звикло ніякій біді не коритись, / Сміливо стрічало ворожі навали, / Віками тримало і плуг і забрало» («Мій Корсунь – світла перлина») [1, с.93]. Авторка успішно кує поетичні афоризми на честь рідного міста та його головної водної артерії: «Річко росяного краю, Росі, / Біля тебе неможливо не співати!» [1, с.5]; «Немов біжать струмочки до Росі, – / До Корсуня старого линуць всі» [1, с.52].

Мозаїчний образ Корсуня в текстах Анни Савранської твориться за рахунок поетизації його старовинних куточків і визначних місць. Насамперед це місцева гордість – Корсунський державний історико-культурний заповідник із чудовим палацом та замковими вежами, мальовничим парком і музейними привабами. Ці колишні володіння династії Лопухіних-Демидових уже протягом століть привертають увагу митців: поетів, художників, композиторів.

В історико-культурній царині буття Корсуня важливе місце належить великому Кобзареві, який тричі бував у ньому, закарбував його прикмети в своєму мистецькому доробку. З 1944 року місто отримало назву Корсунь-Шевченківський, яка прикрашає його й до сьогодні. Тож і в текстах Анни Савранської ця невід’ємна складова загального образу Корсуня проглядає досить часто: «Древній Корсунь, країни окраса, / Став Шевченківським – горде імення. / Ми тебе не забули, Тарасе, / Твої думи пророчі, натхненні!» [1, с.190]. Але, зрозуміло, поняття «Корсунь-Шевченківський» (як місто назагал) і «Корсунь Шевченківський» (як меморіальні місця, що пов’язані з Кобзарем) – це дещо різні речі. Проте їм обом авторка невтомно приділяє свою увагу. І першому з них від неї нерідко перепадає, точніше його чиновництву.

Як відомо, у Корсуні-Шевченківському зведено аж три пам’ятники Кобзареві (1957, 1970, 1999): один встановлено в сквері в центрі міста, другий – на території педагогічного коледжу, що носить ім’я Т. Г. Шевченка, а третій – побіля брами Корсунського державного історико-культурного заповідника. Вірш-екфразис Анни Савранської «Роз’єднаний пам’ятник» (2018) пов’язаний із останнім із них. Поетесі здається алогічним, що цей меморіал виявився

розділеним на віддалені частини: окремо постать митця і на певній відстані його словесні заповіді: «Золоті Тарасові рядочки / На граніті виписав різьбар. / Поряд люди ходять аж до ночі – / Всі стежки у нас ведуть у парк. // Та не підійшов до віршів автор, / Не постав над ними, як пророк. / Він – кобзар, бунтар, митець, руйнатор – / Проти брами слухає шумок...» [1, с.70]. З одного боку, авторка наголошує на унікальності співця-земляка – «Тарас такий у нас один» [1, с.71], а з іншого, жалкує, що не завжди вдається стовідсотково реалізувати задумані проекти вшанування таких великих людей.

Одним із елементів Шевченкового Корсуня є легендарний каштан із заповідним статусом, який дожив до наших днів. У вірші «Білі вежі в холодну днину...» (цикл «У Корсунському парку») Анна Савранська опоетизовує це меморіальне дерево як культурний символ міста. Адже це живий свідок перебування Кобзаря в Корсуні, його співбесідник у хвилі роздумів: «А каштану Шевченка – гарно, / Він міцний, хоч уже каліка. / Додають латки йому шарму, / Наче шрами у чоловіка» [1, с.69]. Цю ж тему авторка розвиває у вірші «Каштан Шевченка»: «Він бачив Кобзаря – отой старий, крилатий. / А інших, хто стрічався з ним, – нема...» [1, с.188]. Чи багато міст можуть похвалитися чимсь подібним? У легендарному Корсуні й місця сповнені легендарності: «Тут стільки див! І кам'яні тераси, / Й стежки, які ще згадують Тараса» («У Корсуні моєму будь як вдома!..») [1, с.76]; «...Тут жива енергія сама / Поета, що ходив у парк – помалювати» («Каштан Шевченка») [1, с.189]. Письменниця звертається й до щемливого мотиву пошуку Кобзарем своєї супутниці по життю – на корсунському матеріалі це історія взаємин із Харитиною Довгополенко, кріпачкою Лопухіних.

Легендарну стрічку до образу Корсуня вплітає Анна Савранська й через поетизацію постатей Богдана Хмельницького та його обраниці-корсунчанки Ганни Золотаренко («Сиві голуби»). Інша легенда, що додає образу Корсуня особливого чару, це історія з глибини віків про непереможне кохання польського панича Яна та дівчини-українки Наталки – місцева варіація

Шекспірівської трагедії про Ромео та Джульєтту як представників ворогуючих родів. Місце загибелі закоханих, які не скорились волі розлучників-батьків, що належали до різних станів, різних віросповідань, різних ментальностей, у народі прозвали Янталкою. Цей куточок оспівується у багатьох віршах Анни Савранської: «Як забути острівець духмяний, / На якому побував хоч раз? / Там живе любов Наталки з Яном...» («Янталочка») [1, с.58]; «Скільки пристрасних історій / Над Янталкою вилося!» («Паркові скульптури») [1, с.71]; «Ми в шумочках цілувалися, / На Янталку задивлялися!» [1, с.254].

З історією Корсуня та його образом у красному письменстві нерозривно пов'язана доля Кобзарєвого друга, відомого художника і педагога Івана Максимовича Сошенка (1807-1876). Цей «скромний майстер без гріха марнославства» [1, с.195] тут і помер, ставши вічною частинкою цього надросянського міста, його культурною візиткою, як і в рідному Богуславі. Йому Анна Савранська адресувала свою поему-присвяту («Івану Сошенку»), звернувши в ній увагу на сторінки життєпису, на взаємини з Тарасом Шевченком, на перипетії вшанування пам'яті митця корсунчанами. Ще від днів прощання з визначним країнином заклалося бачення злитості його постаті з образом Корсуня. «Кращі корсунські майстри клали камінь... / Хтось, напевно, говорив, що віками / Хай стоїть оцей граніт, пам'ять серця, / Й хрест, що висічений в нім, не зітреться. // Бо похований під ним наш художник, / Друг Шевченка, побратим невельможний» [1, с.198].

Для поетеси рідне місто – це насамперед людський загаль («Любити місто – це любить людей», «Чие місто», «Наше місто», «У корсунському автобусі»). Збірний макрообраз Корсуня вбирає в себе міриади мікрообразів – містян різних епох, різного віку і професій, але всіх їх єднає закоріненість у національний ґрунт, патріотична налаштованість, закоханість у рідний край. Це й Шевченкові родичі – Варфоломій та його донька Ганна як обереги пам'яті про Кобзаря та його друга Івана Сошенка, це й наш сучасник, земляк-корсунець Роман Боровик, чорний козак, сотник «гордий і хвацький», «який

підняв над Россю давній стяг! [...] / Звучить потужний голос тулумбаса – / То Корсунь прославляє Боровик» [1, с.147], це й митці, які славлять місто Ярослава (цикл «На художній виставці. Експромти»).

Образу Корсуня додають розмаїтості ліричні характеристики вулиць, площ, улюблених місць корсунчан («Осіннє диво золоте» з підзаголовком «На вулиці Шевченка», «Корсунка», «Гора Янталка», «На Швейцарському острові», «Місточок через Корсунку», «Пригода на міському Мартанському ставку»). Авторці та її землякам це місто дороге й миле у всі пори року: «Корсунських весен принада, / Росяний всесвіт бузковий!» («Бузкова історія») [1, с.162]; «Засвітився золотом наш Корсунь, / На душі – святкова благодать» («Осінній карнавал») [1, с.162].

Поетеса констатує, звертаючись до рідного міста: «Не раз тебе палили / Й народу підрізали коріння» [1, с.92]. Але вона сповнена віри в прекрасне майбутнє і Корсуня, і всієї України. В уяві Анни Савранської образ Корсуня асоціюється з позачасовою постаттю росича, що величним пам'ятником вітає прибулих («Рось-Русь», «У Корсуні моєму будь як вдома!..», «Біля кам'яного росича», «Витязь на розпутьті», «На варті», «Витязь на острові»). Це й споконвічний захисник отчого краю від ворожих загроз. Це й символ буття Корсуня і корсунчан: «Нехай піднявся сам-один цей витязь на горі Зеленій, / Та кожен бачить – він герой, ось тут його блокпост південний. / Він справжній велет із казок, за всіх героїв дужчий, вищий. / Меча не взяв, але стрімке в руці для стяга ратовище. / Убрався в лати і шолом – бронезилет і каску давні...» [1, с.80]. Життя триває, і віриться, що Корсунь надихне поетесу ще не раз на ліричні освідчення в любові до нього.

Список використаних джерел:

1. Савранська А. У Корсуні над Россю: поезії. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І. В., 2021. 302 с.

Немченко І. В. Образ Корсуня в творчості Анни Савранської. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень» (Херсон, 1-2 грудня 2022 р.). [редактори-упорядники С. Климович, В. Олексенко]. Херсон, 2022. С.191-197.*